

Глосарій

Адаптація – пристосування індивіда до існуючих у спільноті соціальних норм.

Анкета – впорядкований за змістом і формою набір запитань, спрямованих на розкриття змісту досліджуваної проблеми.

Аномія – стан суспільства, в якому значна частина його членів, знаючи про існування зобов'язальних норм, ставиться до них негативно або байдуже.

Аудиторія – об'єднання людей на чолі з комунікатором.

Аутгрупи – групи, до яких члени інгрупи відносяться як до чужих.

Вибірковий метод – науково-обгрунтований підхід, за результатами якого роблять висновки про об'єкт дослідження як ціле, спираючись на дані аналізу його певної частини.

Вибіркова сукупність – частина генеральної сукупності, яка становить суму вихідних одиниць спостереження, вивчення та аналізу, мікромоделі генеральної сукупності.

Вторинні групи – більш численні групи, які можуть складатись з двох, або кількох первинних груп, та в яких спілкування індивідів як безпосереднє, так і формалізоване.

Генеральна сукупність – об'єкт соціологічного дослідження в єдності його суттєвих якостей та ознак.

Гіпотеза – наукове припущення, в якому знання носить вірогідний характер і придатне для роздумів про незрозуміле, неясне, що стало предметом дослідження і яке висувається для можливого пояснення певних соціальних фактів, явищ, процесів, яке треба підтвердити або спростувати.

Девіантна поведінка – практичний прояв соціальної девіації, поведінка, що не відповідає суспільним цінностям і нормам, як моральним, так і правовим.

Десоціалізація – процес втрати людиною своєї соціальної якості.

Емпірична інтерпретація понять – етап соціологічного дослідження, складова програми дослідження, яка полягає в конкретизації змісту, пошуку емпіричних значень понять, які використовуються при проведенні дослідження.

Етнометодологія – теоретико-методологічний напрям в соціології, послідовники якого основною методологією осягнення сенсу і сутності соціологічних явищ вважали проникнення у смислові структури повсякдення.

Завдання соціологічного дослідження – це сукупність цільових установок, спрямованих на аналіз і розв'язання проблеми, ієрархізовані засоби досягнення мети.

Індивід – окремий представник соціальної спільності.

Індивідуальність – сукупність відмінностей людини від інших індивідів.

Індустріальне суспільство – суспільство, яке базується на поглибленому поділі суспільної праці, промисловості як основній галузі народного господарства, ринку як фундаменті суспільних взаємодій, домінуванні індустріального технологічного укладу в більшості суспільних сфер.

Інгрупи – соціальні групи, які індивід визнає як «свої» і до яких він відчуває свою належність.

Інституціоналізація – процес утворення соціального інституту.

Інтерв'ю – метод одержання необхідної інформації шляхом безпосередньої цілеспрямованої бесіди інтерв'юера з респондентом (носієм інформації).

Інтеріоризація – етап соціалізації, змістом якого є перетворення внутрішньої структури особистості під впливом діяльності людини у складі соціальної спільноти.

Категорії – загальні форми мислення, які відображають найсуттєвіші закономірні зв'язки та відносини.

Квазігрупа – нестійка, неформальна сукупність людей, об'єднана, як правило одним або дуже невеликою кількістю типів взаємодії, що має невизначену структуру і систему цінностей і норм.

Конформізм – підпорядкування груповому тиску, пасивне пристосування.

Макросоціологія – складова соціологічної науки, що орієнтується на дослідження великих соціальних спільнот, систем і груп, а також на вивчення глобальних соціальних процесів, на вивчення законів і закономірностей суспільного життя людства в цілому, у сукупності його основних підсистем.

Мезосоціологія – складова соціології, яка досліджує соціальні спільноти і групи, громади, соціальні інститути, соціальні рухи, добровільні асоціації тощо – тобто все те, що є посередником між індивідом та суспільством.

Мета соціологічного дослідження – загальна спрямованість дослідження, очікуваний кінцевий результат.

Метод в соціології – спосіб побудови та обґрунтування соціологічних знань, сукупність прийомів, процедур і операцій практичного і теоретичного пізнання соціальної реальності.

Методологія – сукупність принципів та установок, які передують отриманню соціологічного знання та зумовлюють головні способи, методи його отримання, характер усієї соціологічної діяльності (теоретичної та практичної).

Мікросоціологія – галузь соціологічного знання, пов'язана з аналізом повсякденної взаємодії між людьми, соціальних процесів і явищ у порівняно невеликих соціальних системах.

Модернізація – сукупність економічних, соціальних, культурних, політичних змін, що відбулися в суспільстві в процесі індустріалізації та засвоєння науково-технічних досягнень.

Натовп - квазігрупа, характерною рисою якої є гранично малий діапазон взаємодій її членів, що зводиться майже виключно до спільного схвалення або спільного засудження.

Неформальна організація – сукупність індивідів, малих груп, для якої характерна система соціальних зв'язків, взаємодій, норм міжособистісного і міжгрупового спілкування, що виникла спонтанно.

Неформальні соціальні групи – групи, соціальні зв'язки і відносини всередині яких формуються під впливом певного соціокультурного середовища, в якому ці групи виникають, в процесі діяльності їх членів для досягнення поставленої мети.

Одиниці відбору – елементи генеральної сукупності, які підлягають аналізу.

Одиниці спостереження – ознаки об'єкта соціологічного дослідження, які підлягають вивченню.

Операціоналізація понять – етап соціологічного дослідження та складання його програми, який полягає у визначенні понять через фіксацію емпіричних ознак.

Особистість – конкретна людина як система стійких якостей, властивостей, що реалізуються в процесі становлення соціальних зв'язків, в соціальних інститутах, культурі.

Первинні групи – невеликі за чисельністю, тісно інтегровані соціальні групи члені якої за рахунок частих повсякденних контактів добре знають один одного та тісно пов'язані між собою (сім'я, група друзів, студентська група, мешканці одного житлового будинку, відділ в установі).

Позитивізм – провідний напрям в соціології ХІХ ст., який характеризується вимогою того, щоб наука мала справу лише з об'єктами, які піддаються спостереженню.

Поняття – форма мислення, що відображає загальні зв'язки, сутнісні ознаки явищ, поданих у їхніх визначеннях.

Порядок соціальний – взаємодія учасників суспільного життя, результатом якої є сталість та цілісність спільноти.

Потреба – базова основа поведінки людини.

Похибка (помилка) репрезентативності – відхилення вибіркової сукупності від генеральної сукупності за певними пропорціями.

Предмет соціології – це відтворення соціальної реальності на абстрактному рівні шляхом виявлення значущих з практичної точки зору закономірних зв'язків і відносин цієї реальності. Це найбільш значущі властивості, сторони, характеристики, особливості об'єкта, які підлягають безпосередньому вивченню або пізнання яких особливо важливе для вирішення певної проблеми.

Прикладна соціологія – складова соціології, практична її частина, яка вивчає процеси, які відбуваються в певних соціальних підсистемах, конкретні соціальні спільноти, організації.

Проблема соціологічного дослідження – форма питальних висловлювань, які характеризуються невизначеністю, що підлягає осмисленню та науково-практичному вирішенню.

Програма соціологічного дослідження – це виклад загальної концепції досліджуваного проекту, яка включає в себе програмування і правила процедур науково-практичної дослідницької діяльності.

Репрезентативність – міра наближеності сформованої моделі об'єкта соціологічного дослідження (вибірки) до пропорцій (параметрів) генеральної сукупності.

Ресоціалізація – процес інтеграції людини в нові соціальні структури внаслідок зміни соціальних умов.

Респондент – елемент генеральної сукупності соціологічного дослідження, який підлягає опитуванню.

Символічний інтеракціонізм – напрям в соціології, який зосереджується на вивченні взаємодії (інтеракції) в їх символічному вираженні (мові, жестах тощо). Виходить з позицій, що індивіди поводяться з речами відповідно до суті, яку ці речі мають для них і яка виявляється у процесі соціальної взаємодії. Виник як альтернатива функціоналізму.

Ситуація конфлікту – зовнішні обставини в суб'єктивній інтерпретації індивіда, накопичені протиріччя, пов'язані з діяльністю суб'єктів соціальної взаємодії, що об'єктивно створюють підґрунтя для протиборства між ними.

Соціалізація – процес впливу соціальних умов на життєдіяльність індивіда з метою включення його як дієздатного суб'єкта в систему суспільних відносин.

Соціальна взаємодія – це процес взаємного впливу індивідів, соціальних груп та спільнот одних на інших.

Соціальна дія – будь-яка дія соціального суб'єкта, спрямована на забезпечення своїх потреб та інтересів.

Соціальна група – це сукупність індивідів, яка характеризується спільними інтересами, установками і орієнтаціями, нормативною регламентацією спільної діяльності людей у межах просторово-часового континіуму.

Соціальна девіація – вчинки, діяльність людей, соціальних груп, які не відповідають встановленим у даному суспільстві нормам та визнаним стандартам поведінки.

Соціальна еволюція – внутрішньо єдина система соціальних змін, які поступово ведуть до нових форм соціальних взаємодій, пов'язаних з пристосуванням до нових умов функціонування суспільства.

Соціальна мобільність – процес переміщення соціальних суб'єктів між елементами соціальної структури.

Соціальна норма – вимоги, побажання і очікування відповідної поведінки, яка схвалюється суспільством.

Соціальна організація – цілісна функціонально-цільова система, що має притаманну їй соціальну структуру, свої функції, ієрархізовану взаємодію між індивідами, групами та структурними підрозділами, створену для задоволення потреб індивідів та всього суспільства.

Соціальна реальність – об'єкт пізнання соціології, створюється в процесі соціальних взаємодій суб'єктів, є результатом їх свідомості та життєдіяльності.

Соціальна роль – сукупність нормативно обумовлених соціальних властивостей, очікувань і зобов'язань у поєднанні з конкретною соціальною позицією.

Соціальна система – це цілісне утворення, основним елементом якого є люди, їх зв'язки, взаємодії та взаємовідносини, соціальні інститути та організації, соціальні групи та спільноти, норми та цінності, які мають стійкий характер і відтворюються в історичному процесі.

Соціальна спільність – сукупність індивідів, відрізняється соціальними зв'язками та відносною цілісністю.

Соціальна спільнота – сукупність індивідів, що її можна емпірично зафіксувати, яка характеризується відносною цілісністю і здатністю виступати самостійним суб'єктом соціальної дії.

Соціальна структура суспільства – сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою, упорядкованих стосовно одна іншої соціальних спільностей, соціальних верств, станів і відносин між ними.

Соціальна якість людини – сукупність взаємопов'язаних елементів, зумовлених соціальною взаємодією особистості: мета діяльності, статуси,

соціальні ролі, норми і цінності, сукупність знань, рівень освіти, соціально-психологічні особливості тощо.

Соціальне – сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, інтегрована індивідами чи спільнотами у процесі спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, явищ і процесів суспільного життя.

Соціальний закон – це об'єктивні, істотні, необхідні, стійкі та такі, що повторюються, причинні зв'язки між соціальними явищами та процесами як в окремих соціальних системах та підсистемах, так і в суспільстві в цілому, що виникають внаслідок масової діяльності людей.

Соціальний зв'язок – залежність та сумісність індивідів та соціальних груп.

Соціальний інститут – доцільна стійка форма організації соціальної діяльності і соціальних відносин, комплекс, який являє собою, з одного боку, сукупність нормативно-ціннісно обумовлених ролей та статусів, призначених для задоволення конкретних потреб, а з іншого – соціальне утворення, створене для використання ресурсів суспільства у формі інтеграції для задоволення цих потреб.

Соціальний контроль – практика усіх видів соціальних груп з визначення і заохочення поведінки, що відповідає соціальним нормам і застосуванню санкцій до поведінки, що порушує прийняті норми.

Соціальний конфлікт – зіткнення індивідів, соціальних груп та спільнот, організацій, яке відбуваються на основі неспівпадіння інтересів, цінностей, поглядів.

Соціальний статус – місце індивіда чи соціальної групи в суспільній ієрархії.

Соціальний тип – сукупність повторюваних якостей людини як соціальної істоти.

Соціальні відносини – відносно стійкі та самостійні зв'язки між індивідами та соціальними групами, що займають різне становище в суспільстві.

Соціальні зміни – зміни в певних сферах суспільства, які призводять до якісно нового стану соціальної взаємодії, соціальної структури суспільства.

Соціальні кола – найбільш стійкі квазігрупи, взаємодія всередині яких спрямована практично виключно на обмін інформацією і які можна визначити як соціальні спільноти, створені з метою обміну інформацією між їх членами.

Соціологічне дослідження – інструмент соціологічного вивчення соціальних явищ в їх конкретному стані за допомогою методів, які дозволяють проводити кількісний і якісний збір, виміри, узагальнення, аналіз соціологічної інформації.

Соціологія – поліцентрична, поліпарадигмальна наука, що вивчає форми, закони та закономірності конструювання, функціонування і розвитку соціальної реальності через взаємодію індивідів і їх груп та спільнот.

Соціологія конфлікту – галузь соціології, яка вивчає природу і закономірності виникнення та розвитку соціального конфлікту як соціального явища, типологію і соціальну роль, засоби запобігання ним, попередження та розв'язання, а також методи управління ними.

Соціологія особистості – галузева соціологічна теорія, що вивчає особистість як об'єкт і суб'єкт соціальних відносин.

Соціометрія – метод соціологічного дослідження, що використовується при вивченні взаємодій у малих групах та базується на поєднанні методики опитування та алгоритмів математичного обчислення первинних вимірювань.

Спеціальні соціологічні теорії – це соціологічні знання середнього рівня, які вивчають окремі соціальні спільноти у їх конкретному стані (соціологія малих груп, соціологічне вивчення соціальної структури, соціологія окремих професійних груп, соціологія міста, соціологія села, соціологія молоді, етносоціологія тощо), соціальні інститути, соціальні процеси (соціологія конфлікту соціологія вивчення мобільності міграційних процесів, масової комунікації, масових соціальних рухів, злочинності, самогубств). До спеціальних соціологічних теорій відносять також соціологію особистості та ті теоретичні побудови, які пояснюють закономірності міжособистісного спілкування.

Спостереження – метод соціологічного дослідження, який полягає у сприйнятті явищ, прямій реєстрації подій очевидцем у процесі їх розгортання.

Страта (соціальна) – велика група людей, загальною ознакою яких є виробничі, політичні, демографічні та інші характеристики, ознакою якої є місце в суспільній ієрархії.

Стратифікація соціальна – структурування нерівностей між різними соціальними спільнотами, верствами, прошарками та групами людей, яке визначає, по-перше, структуру суспільства, по-друге, систему ознак соціального розшарування та нерівності.

Структурний функціоналізм – напрям у соціології та антропології, який бачить головну мету у вивченні механізмів і структур, що забезпечують цілісність, усталеність соціальної системи. Розрізняють основні два підходи: - структурний, який іде від аналізу різноманітних структур до виявлення виконуваних ними функцій; функціональний, коли визначається певна сукупність функціональних вимог, а згодом виявляються структури, які ці функції виконують.

Субкультура – це культура певної соціальної спільноти (молодіжна, національна, конфесійна, територіальна, професійна, тощо).

Суспільний розподіл праці – поділ в суспільстві різних соціальних функцій, що реалізуються певними соціальними спільнотами, групами людей; супроводжується виділенням різних сфер життєдіяльності суспільства (промисловість, сільське господарство, наука, мистецтво, армія тощо).

Суспільство – сукупність усіх засобів взаємодій та форм об'єднання людей, що склалися історично, які проживають на спільній території, мають загальні культурні цінності та норми, характеризуються соціокультурною ідентичністю її членів.

Традиційне суспільство – це суспільство з домінуванням сільськогосподарського виробництва, малорухомими соціальними структурами та з заснованим на традиції способом соціокультурної регуляції.

Прикладна соціологія, викладачка: к. соц. н. Євдокимова В. В.

Управління конфліктом – цілеспрямований, зумовлений об'єктивними законами вплив на динаміку конфлікту в інтересах розвитку або руйнування тієї соціальної системи, якої стосується конфлікт.

Феноменологія – напрям у теоретичній соціології, згідно з яким все знання є соціально створеним і орієнтованим на певні практичні проблеми. Основною метою є аналіз і опис щоденного життя.

Формальна організація – система формалізованих принципів, статусів, ролей, яка встановлює раціональний поділ праці, а також забезпечує координацію дій індивідів

Формальні соціальні групи – соціальні групи, мета і структура яких заздалегідь визначена, наприклад, військові підрозділи або виробничі колективи.

Функції соціології – сукупність ролей, що виконує соціологія в організації суспільства як соціальної системи.

Цивілізація – самостійне цілісне соціально-історичне утворення, локалізоване у просторі й часі, що впродовж певного періоду має стійкі особливі риси в соціально-політичній організації, економіці та культурі, спільні духовні цінності.

Цінність – особливе ставлення, внаслідок чого потреби та інтереси людини або соціальної групи переносяться на речі, предмети, духовні явища, надаючи їм визначальні соціальні властивості.